

Предко М.Є.

аспірант,

Навчально-науковий інститут публічного управління

та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНТИКОРУПЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні управління процесами протидії корупції в Україні відбувається за допомогою застосування програмно-цільового підходу, який полягає в розробці програм для оптимального досягнення чітко поставлених цілей, виділення необхідних ресурсів для їх виконання і формування організацій, що здійснюють керівництво їх реалізацією. Такі вектори антикорупційної політики закріплюються в Антикорупційних стратегіях, у яких програмно-цільовий підхід, по-перше, орієнтує на теоретичне обґрунтування (побудова концепції) та розробку практичних рекомендацій щодо оптимізації антикорупційної політики України; по-друге, передбачає чітке уявлення про систему механізмів впливу інститутів громадянського суспільства на органи влади на вироблення ефективних вітчизняних антикорупційних стратегій, враховуючи міжнародний досвід у цій царині; по-третє, уможливує запровадження антикорупційних платформ як забезпечувальної складової створення прозорої і відкритої системи прийняття управлінських рішень, що контролюватиметься громадськістю (в даному випадку створюється конкурентне середовище для влади); по-четверте, спрямовує на вироблення ефективної антикорупційної політики, в якій значну роль відіграють механізми оптимізації взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів державної влади. Отже, програмно-цільовий підхід, вибудовуючись за такою схемою «мета – шляхи досягнення – механізми реалізації – результат – людиноцінність» формує ефективну концептуальну антикорупційну стратегію. Власне, мова йдеться не так про зміну вертикалі влади як такої, а про смислове наповнення горизонтальних зв'язків, де кожний елемент потрібно побудувати, вмонтувати, перекласти по-новому, щоб уможливити вибудову нової, ефективної, функціонально-діючої системи державного управління, яка б не була роз'їдена корупцією. Для цього необхідна величезна праця, яка потребує політичної волі, активної позиції громадськості, що виступають, по-

перше, своєрідною ін'єкцією для оздоровлення суспільства, по-друге, системою запобіжників, противаг, які покликані блокувати будь-яке бездумне свавілля руйнівних «ініціатив».

Безперечно, система антикорупційних заходів корелюється рівнем ефективності державної антикорупційної політики, її якісними стратегічними орієнтирами. Тому й протидія різних видів корупції має здійснюватися на планово-програмній основі, в якій основний акцент повинен бути зроблений на пріоритет заходів, спрямованих на попередження корупційних проявів в суспільстві. Антикорупційна стратегія – це система концептуальних установок, в яких визначаються орієнтири антикорупційної політики в певний період часу, окреслюються певні заходи та їх перспективні можливості. Упродовж тридцяти років незалежності в Україні була запропонована низка антикорупційних стратегій (2011–2015 рр. [5], 2014–2017 роки [4], проєкт Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки [6], Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки [2]).

Вважаємо, що в перших трьох Антикорупційних стратегіях більше уваги звертається на проблему розбудови системи антикорупційних органів, їх інституціоналізацію; в них часто-густо домінує політична кон'юнктура, а не державницькі інтереси; чітко не прописані механізми впровадження тих чи інших заходів, власне, відсутній механізм моніторингу та оцінки їх виконання; не конкретизовані ті сфери, які найбільш піддаються корупційним впливам; не прописана прозора система відповідальності посадових осіб; не забезпечена узгодженість дій усіх органів державної влади, які беруть участь у формуванні, виконанні, моніторингу та контролі за реалізацією заходів антикорупційних програм; недостатньо визначено можливості для належного контролю інститутами громадянського суспільства за діяльністю Національного агентства з питань запобігання корупції. Всі заплановані заходи антикорупційних стратегій стовідсотково не були виконані. Наприклад, Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки «згідно з оприлюдненим дослідженням громадських експертів... виконана лише на 60 відсотків» [1].

Сьогодні засоби масової інформації та експерти активно обговорюють ініціативу президента України В.Зеленського щодо «деолігархізації» [3]. Саме проблема деолігархізації покликана мінімізувати вплив економічних важелів на органи державної влади. Адже надмірне зосередження економічної влади в одних руках призводить до значного впливу на органи державної влади, власне, відбувається своєрідна конвергенція економічної та політичної влади, що призводить до зловживання нею, корупційних проявів та

маніпуляційних технологій. В проєкті Закону про деолігархізацію описуються критерії ідентифікації (олігарх, по-перше, це людина, яка бере участь в політичному житті; по-друге, має значний вплив на засоби масової інформації; по-третє, є кінцевим бенефіціарним власником бізнесу, який займає монопольне (панівне) становище на загальнодержавному товарному ринку; по-четверте, вартість його активів перевищує один мільйон прожиткових мінімумів для працездатних осіб (у 2021 році – 2,27 млрд грн) [3]), за якими визначатимуть олігархів та запроваджуватимуть для них певні обмеження. Вважаємо, що окрім вищезазначених критеріїв ідентифікації, є й інші запобіжники олігархічним впливам, які прописані в Антикорупційних стратегіях. Зокрема, в «Засадах державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки» сформовані такі основні принципи: оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування; цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування; створення на протипагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб; забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення; формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [2].

Значна частина профілактичних заходів антикорупційних стратегій спрямована на попередження корупції в системі державного управління. Дана проблема, перш за все, пов'язана з кадровим забезпеченням. В даний час в трудове законодавство внесена велика кількість поправок, що пов'язані з реалізацією заходів щодо розвитку інститутів громадського та парламентського контролю за дотриманням законодавства про протидію корупції. Будь-який контроль має на увазі чіткість та прозорість звітності, однак громіздка її система є інституціональною причиною корупції. Крім того, контроль пов'язаний з наділенням осіб спеціальними повноваженнями, що, в свою чергу, також зможе послужити живильним ґрунтом для зловживань. Слід зазначити, що у депутатів існують спеціальні інструменти контролю – депутатські запити. Практика їх використання свідчить про наявність корупційної складової в депутатському корпусі. Тому проблема функціональних особливостей організаційно-управлінського механізму антикорупційної діяльності держави є одним із важелів впливу на всю систему управління протидії корупції. Тому-то ініціатива Президента України В. Зеленського «Держава у смартфоні» зацентрована на діджиталізацію роботи всіх органів влади, коли переважна кількість послуг переведена в онлайн, що, безперечно, призведе до мінімізації проявів корупції.

Однак самі по собі правові, інституційні та організаційно-управлінські механізми не зможуть забезпечити результативне впровадження антикорупційних стратегій. Вони є необхідним підґрунтям у процесі запобігання, виявлення та протидії корупції, проте недостатнім. Сьогодні конче необхідне формування в суспільстві нетерпимого ставлення до корупції в усіх сферах суспільного життя (включаючи нетолерантне ставлення до неї бізнес-спільнот), яке формує той соціальний капітал, що народжується не лише в системі горизонтальних комунікативних практик (громадськість), але й через побудову вертикальних адміністративних зв'язків (органи влади), що ґрунтуються на нормативно-ціннісній системі, тих смислах, критерієм яких є людиномірність. Таким чином, саме система правових, інституційних, організаційно-управлінських та світоглядно-аксіологічних механізмів є тими орієнтирами, на яких повинна ґрунтуватися національна антикорупційна стратегія.

Список використаних джерел:

1. Громадські експерти: уряд України імітує, а не виконує Антикорупційну стратегію. URL: <https://www.dw.com/uk/> (дата звернення: 19.07.2021).
2. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf> (дата звернення: 19.07.2021).
3. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів). Проект Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72105 (дата звернення: 19.07.2021).
4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text> (дата звернення: 19.07.2021).
5. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011#Text> (дата звернення: 19.07.2021).
6. Уряд схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikorupcijnju-strategiyu-na-2018-2020-roki> (дата звернення: 19.07.2021).